

Yaqut Qulu qızı Qasimova

ADPU Şamaxı filialı

yaqut.qasimova.65@bk.ru

Xülasə

20-ci əsrin əvvəllərində Azərbaycanda güclü milli - vətənpərvər ziyalı nəslə yetişmişdi. Bu nəslə milləti mədəniyyətə aparan yolu öz ziyası ilə işıqlandıran insanlardan ibarət idi. Heç şübhəsiz ki, bu işıqlı nəslin görkəmli nümayəndələrindən biri də Abbas səhhət idi. Köhnə dünyanın zülm və haqsızlıqlarına, ictimai bərabərsizliyə qarşı etiraz, azadlıq və mədəni intibah ideallarının tərənnümü, işıqlı gələcəyə çağırış – Abbas Səhhətin həyat və yaradıcılığının ümumi mənasını, ideya-estetik məzmununu təşkil edir.

Açar sözlər: poetik, ideya, ictimai fikir, mətbuat, istedad.

Summary

At the beginning of the 20th century, a generation of strong national-patriotic intellectuals grew up in Azerbaijan. This generation consisted of people who illuminated the path leading to the culture of the nation with their genius. Undoubtedly, one of the prominent representatives of this enlightened generation was Abbas Sahehat. Protest against the oppression and injustice of the old world, social inequality, praise of the ideals of freedom and cultural renaissance, call to a bright future - constitute the general meaning and idea-aesthetic content of Abbas Sahhat's life and creativity.

Key words: poetic, idea, public opinion, press, talent.

Məqalə

Abbas Səhhət 1874-cü ildə Şamaxıda ruhani ailəsində dünyaya gəlmişdir. 1894-cü ildə İrana getmiş Məşhəd və Tehran şəhərlərində tibb təhsili almışdır. 1901-ci ildə Şamaxıya qayıdan Abbas Səhhət tədricən həkimlik sənətindən uzaqlaşaraq məktəblərdə, daha sonra Azərbaycan dilindən dərs deyir. Sadə, namuslu və istedadlı bir insan olan A. Səhhət fəvqəladə bir hafizəyə və dərin biliyə sahib idi. Maraqlı dərs təcrübəsinə malik müəllim daima tələbələrini tərəfindən sevilirdi. 1903-cü ildən məqalələri Şərqi-Rus qəzetində çap olunur. İlk şeirini 1904-cü ildə “Şərqi-Rus” qəzetində dərc etdirmiş A. Səhhət sonralar da Azərbaycan dövrü mətbuatında şeir, məqalə və hekayələrlə çıxış edir. Onun şeiriyyətinin əsas mövzusu vətən idi. 1905-ci ildə “Yeni poeziya necə olmalıdır?” adlı məqaləsi, daha sonra “Poetik nitq”, “Azadlığa mədhiyyə”, “Oyanışın səsi” şeirləri işıq üzünə görünür. “Yeni üslublu məktəblər” ideyasının yorulmaz müdafiəçisi olan Abbas Səhhət, professor Əli bəy Hüseynzadənin banisi olduğu Azərbaycan romantik ədəbiyyatı cərəyanına qoşulur (Füyuzat jurnalı, 1906-1907-ci illər). Abbas Səhhət o dövrdə Bakıda nəşr olunan bütün jurnal və qəzetlərdə mütəmadi qaydada çıxış edir. Tərcüməçilik fəaliyyəti ilə də məşğul olan yazıçı o dövr Azərbaycan oxucusunu rus (Lermontov, Puşkin, Krılov, Nadson, Maksim Qorki və b.), fransız (Hüqo, Müsse, Sülli-Prüdom və b.), alman şair və yazıçıların əsərləri ilə tanış edir. 1912-ci ildə şairin öz şeirlərindən ibarət “Sınıq saz” və Avropa şairlərindən etdiyi tərcümələrdən ibarət “Qərb günəşi” adlı şeirlər toplusu işıq üzünə görünür. Bir qədər sonra “Əhmədin şücaəti” adlı poeması, 1916-cı ildə isə “Şair, şeir pərisi və şəhəri” adında romantik poeması nəşr olunur. Abbas Səhhətin yaradıcılığına Şərqi-Nizami, Hafiz, Sədi kimi şairlərin böyük təsiri olmuşdur. O, türk xalqlarının ədəbiyyatları ilə də yaxından

maraqlanmış, xüsusilə Tofiq Fikrət yaradıcılığına xüsusi diqqət göstərmişdir. Abbas Səhhət Azərbaycanda liberal burjuaziya ideyasını müdafiə etmiş, İslam dəyərlərindən imtinaya qəti etiraz edərək, əsərlərində “ümummüsəlman qərbçiliyi” ideyasını dəstəkləmişdir. 1908-ci ildə baş vermiş İran inqilabına ən gözəl əsərlərini həsr etmişdir. Şair həm də Mirzə Ələkbər Sabir ilə yaxın dost olmuşdur. Hər ikisinin Şamaxıda yaşamağı bu dostluğun gücənməsində böyük rol oynamışdır. Onlar bəzən ikisi birlikdə Bakıya gəlmişdir. Abbas Səhhət fəal maarif və mədəniyyət xadimlərindən olmuşdur. Məktəb, kitabxana açılmasına çalışmış, M.Mahmudbəyovla birgə “Yeni məktəb” (1909), “Üçüncü il” (1909), “Türk ədəbiyyatına ilk qədəm” (1914) dərsliklərini yazmışdır. Onun ən mühüm xidmətlərindən biri M.Ə.Sabirin əsərlərini toplayıb ilk dəfə “Hophopnamə” adı ilə nəşr etdirməsidir (1912). Əsərləri xarici dillərə tərcümə olunmuşdur. Anadan olmasının 100 illik yubileyi geniş miqyasda keçirilmiş (1974), Gəncədə abidəsi qoyulmuşdur. Adına küçə, kitabxana, məktəb və s. Var. Orta məktəb illərində «Vətəni sevməyən insan olmaz, olsa da ol kəsdə vicdan olmaz» şeiri ilə yaddaşımda qalıb Abbas Səhhət. Heç düz-əməlli tərcümeyi-halını da oxumamışam. Yalnız 1874-cü ildə Şamaxıda doğulduğunu, Azərbaycanın ilk ali təhsilli həkimlərindən olduğunu, məktəblilər üçün şeir yazdığını və 1918-ci ildə vəba xəstəliyindən dünyasını dəyişdiyini bilirəm. Bu böyük mütəfəkkirin, milli mətbuatımızın cəfəkeşinin hansı şəraitdə öldüyü və məzarının harda olması barəsində təzadlı informasiyalardan da xəbərdar deyilik. Bu bir növ bizim klassiklərimizə münasibətdə həssas olmamağımızın göstəricisidir. Abbas Səhhətin sovet dönməsində yayılan tərcümeyi-halı yenidən yazılmalı, ictimaiyyətə çatdırılmalıdır. Ona görə ki, həqiqəti sovet dövründə yazmaq, danışmaq yasaq idi. Çünki biz sovet xalqının tərkib hissəsi kimi xalqlar dostluğu şəraitində yaşayır, ermənilərin türk-müsəlman xalqına qarşı törətdiyi faciələri «atan kazaklara» bağlayırdıq. Abbas Səhhətin ölümünə səbəb o dövürdə yazıldığı kimi tək aclıq, səfalət və vəba xəstəliyi deyil, 1918-ci ildə bolşeviklərin törətdikləri qətləam idi. Ermənilərin 1918-ci ilin martın 31-dən aprelin 2-dək Bakıda törətdikləri qırğınlar Şamaxıda təkrarlandı, 7 min dinc insan qətlə yetirildi, qədim Şamaxı məscidi içərisində insanlar yandırıldı. Bu qanlı qırğınlar zamanı Abbas Səhhətin evinə də od vuruldu. Şair əlyazmalarını belə götürməyə macal tapmadı. Ailəsi ilə birgə pay-piyadə Gəncəyə tərəf üz tutdu. Qana susamış erməni-bolşevik silahlıları ailəsini yolda yaxalayaraq fiziki və mənəvi iztirabla düşər etdi. Dar gündə lazım olan deyər götürdüləri əmanət və azuqə də əllərindən alındı.

*Könlümün sevgili məhbubu mənim,
Vətənimdir, vətənimdir, vətənim.
Məni xəlv eyləmiş əvvəlcə Xuda,
Sonra vermiş vətənim nəşvü nüma.
Vətənim verdi mənə nanu-nəmək,
Vətəni mənə unutmaq nə demək?!*

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Quluzadə. Abbas Səhhət haqqında bir neçə söz. “Maarif İşçisi” jurnalı 6–7 (14–15)-ci saylar, Bakı: 1927.
2. <https://portal.azertag.az/az/node/861>
3. <https://portal.azertag.az/az/encyclopedia/post/1878>
4. <https://modern.az/news/18174/abbas-sehhetin-lumu-ve-mezarinin-sirri/>
5. <https://shamakhi-encyclopedia.az/abbas-s%D3%99hh%D3%99t/>